

GIDA HIJYENİ

1

Temel Gıda Hijyeni

Prof. Dr. Deniz GÖKTAN
Prof. Dr. Günnur TUNÇEL

İzmir, 2010

I

TEMEL GIDA HİJYENİ

Prof. Dr. Deniz GÖKTAN
Prof. Dr. Günnur TUNÇEL

ISBN

© Tüm hakları saklıdır. Bu kitabın tamamı ya da bir kısmı 5846 sayılı yasanın hükümlerine göre, yazarların önceden izni olmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılamaz, yayınlanamaz, depolanamaz. Ancak kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Meta Basım Matbaacılık Hizmetleri
87 Sok. No. 4 / A Bornova
☎ (0.232) 343 64 54 ✉ metabasim@gmail.com
İzmir, 2010

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	VII
BÖLÜM 1. GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 2. MİKROORGANİZMALAR HAKKINDA	
GENEL BİLGİ	5
2.1- MİKROORGANİZMA GRUPLARI.....	6
2.1.1- Virus	6
2.1.2- Bakteri.....	8
2.1.3- Mantar	13
2.1.4- Maya	14
2.1.5- Küf.....	15
2.1.6- Protozoa ve Alg.....	17
2.2- MİKROBİYAL ÜREME	17
2.3- ÜREMEYE ETKİ EDEN FAKTÖRLER.....	18
BÖLÜM 3. GIDA BULAŞMALARI	25
3.1- MİKROBİYAL BULAŞMALAR	28
3.2- KİMYASAL BULAŞMALAR.....	29
3.3- FİZİKSEL BULAŞMALAR.....	30
3.4- BULAŞMA KAYNAKLARI.....	32
3.4.1- İnsan.....	32
3.4.2- Su ve Kanalizasyon.....	34
3.4.3- Hammaddeler.....	36
3.4.4- Katılan Maddeler	44
3.4.5- Ambalaj Malzemeleri	45
3.4.6- Zararlılar.....	47
3.4.7- Çevre (Hava, Toz, Toprak)	48
3.4.8- Bina, Alet, Ekipman	50
3.4.9- Gıda İşleme	52
BÖLÜM 4. GIDA BOZULMALARI.....	55
4.1- HASAT ÖNCESİ BOZULMA	56
4.2- YAŞLANMA	56
4.3- KİMYASAL BOZULMA	57
4.4- FİZİKSEL BOZULMA.....	59
4.5- MİKROBİYAL BOZULMA.....	60

BÖLÜM 5. GIDALARIN NEDEN OLDUĞU HASTALIKLAR	69
5.1- MİKROBİYAL HASTALIKLARIN GRUPLANDIRILMASI	73
5.1.1- Mikrobiyal Kaynaklı Gıda Zehirlenmeleri	74
5.1.2- Gıda Kaynaklı Hastalıklar	77
5.2- FIRSATÇI PATOJENLER, PARAZİTLER VE ALG TOKSİNLERİ.....	78
5.3- MİKOTOKSİNLER.....	80
5.4- BİYOJENİK AMİNLER.....	83
5.5- SON YİRMİ YILDA SIK GÖRÜLEN GIDA KAYNAKLI HASTALIKLAR	84
5.6- ZEHİRLİ BİTKİKLER VE BALIKLAR.....	88
5.7- ALLERJENLER.....	90
5.8- PATOJENLER HAKKINDA ÖZET BİLGİ.....	92
5.8.1- Gıda Kaynaklı Hastalıklar	92
5.8.2- Gıda Zehirlenmeleri.....	101
BÖLÜM 6. GIDALARIN MUHAFAZASI	107
6.1- MİKROBİYAL ÜREMİYİ DURDURMA VEYA GECİKTİRME	111
6.1.1- Düşük Sıcaklık	111
6.1.2- Su aktivitesinin Düşürülmesi	114
6.1.3- Depolama Atmosferindeki Gazlar	117
6.2- MİKROORGANİZMALARINI ÖLDÜRME.....	118
6.2.1- Yüksek Sıcaklık İle Öldürme	118
6.2.2- Kimyasal Maddeler	123
6.2.3- Radyasyon.....	126
6.2.4- Diğer Bazı Uygulamalar.....	127
6.3- MİKROORGANİZMALARINI UZAKLAŞTIRMA	128
6.3.1- Filtrasyon.....	128
6.3.2- Santrfüjleme veya Çöktürme	128
BÖLÜM 7. PERSONEL HİJYENİ	131
7.1- BULAŞMA KAYNAĞI OLARAK İNSAN	131
7.1.1- Deri	132
7.1.2- Saç	133
7.1.3- Göz ve Kulaklar	134

7.1.4-Ağız.....	134
7.1.5-Burun ve Solunum Yolu	135
7.1.6-Bağırsaklar	136
7.1.7-El.....	136
7.2- SAĞLIK TARAMASI VE ÇALIŞMA ALIŞKANLIKLARI İLE BULAŞMANIN KONTROLÜ	138
7.3- PERSONEL SAĞLIĞI.....	139
7.4- EL HİJYENİ.....	143
7.4.1- Ellerin Yıkanmasının Mikrofloraya Etkisi.....	145
7.4.2- El Hijyeninin İzlenmesi	149
BÖLÜM 8. EĞİTİM.....	153
8.1- EĞİTİMDE YÖNETİMİN ROLÜ.....	154
8.1.1- Yöneticilerin Eğitimi.....	155
8.1.2- Gıda İşleyicilerin Eğitimi	156
8.2- EĞİTİMİN PLANLANMASI.....	157
8.3- HALKIN EĞİTİMİ	161
8.4- ÇOCUKLARIN EĞİTİMİ.....	162
8.5- EĞİTİM YÖNTEMLERİ	162
8.6- EĞİTİM PLANLARI	164
8.7- EĞİTİMDE ETKİLİ OLAN DİĞER FAKTÖRLER.....	166
8.8- EĞİTİM ETKİNLİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	168
EKLER	
EK 1- Bazı Zehirlenme ve Hastalıklara Neden Olan Hatalara Örnekler.....	171
EK 2- Salgın Analizleri.....	183
EK 3- Gıda Güvenliği Açısından Önemli Sıcaklıklar	189
SÖZLÜK.....	191
BAZI KISALTMALAR	205
İNDEKS.....	207

ÖNSÖZ

Gıda sektörü, en ağır bedeli kötü hijyene öder. Başlangıçta fazla önemsenmeyen ve bir çok yerde temizlikle eşdeğer tutulan bu konu, bugün sektör içinde gereken önemli yerini almaya başlamıştır. Ancak, Dünyada her yıl gıda kaynaklı hastalıkların artması, alınan hijyenik önlemlerin çok başarılı olmadığını göstermektedir. Bugün sektörde iyi bir gıda hijyeninin sağlanması ve etkinliğinin belirlenmesinde yerine getirilmesi gereken birçok faktör sayabiliriz. Bize göre en önemlisi, bu konuda yetişmiş elemanların bilgi düzeyi ve bunları uygulamaya ve eğitime aktarabilme becerileridir. Kişilerin doğru, yeterli ve özümsemiş bilgileri elde etmesi oldukça emek ister. Bunun birinci nedeni, konu kapsamının çok geniş ve farklı bilim dalları ile ilişkili olması, daha önemli olanı ise mikrobiyoloji gibi kesin kurallar içine sıkıştırılamayan ve birçok ayrıcalıkları olan bir bilim dalı ile yakın bağlantısıdır.

Bu kitap daha çok üniversite öğrencileri, mühendisler ve gıda sektöründe çalışan teknik elemanlara yönelik hazırlanmıştır. Bunun yanında konuya ilgi duyan kişilerin de belli ölçülerde yararlanacaklarına inanıyoruz. Sunulan bilgiler anlaşılır şekilde ve gerektiği kadar verilmeye çalışılmış, çok bilimsel ayrıntıya ve diğer bilim dallarının konularına girilmemeye özen gösterilmiştir. Gıda hijyeni kapsamına giren bütün konuları kalın bir kitapta toplamak yerine, arka arkaya çıkaracağımız ince kitaplar içinde işlemeyi daha uygun gördük. Altı ay içerisinde çıkaracağımız "Gıda İşletmelerinde Hijyen" kitabında eksik olan konuların çoğu yer alacaktır. Kitaptaki hatalar için hoşgörünüze sığınıyor, ileride gidereceğimizi ümit ediyoruz.

Kitabı yayına sunarken, hazırlanmasının her aşamasında bize yardımcı olan ve emeği geçen kurum, kuruluş ve kişilere teşekkür eder, okuyuculara yararlı olmasını dileriz.

İzmir, 2010

